

Oktober 2022

Upprop för ett hållbart svenskt jordbruk och livsmedelsproduktion för framtiden!

Undertecknande uppmanar regeringen och riksdagen att snabbt vidta åtgärder för att minska den akuta risken för livsmedelsbrist och förstärka utvecklingen av ett långsiktigt hållbart och robust Sverige. Kriget i Ukraina, skenande bränsle- och elpriser, visar hur beroende vi är av omvärlden i allmänhet och för livsmedelsförsörjning i synnerhet Sverige och många andra länder har idag en s k självförsörjningsgrad under 50%. Vi är tre måltider från anarki” som livsmedelsverket formulerade det. Det finns inga ”lager” av livsmedel, hela världen lever ”ur hand i mun”. Vi är helt importberoende på bränsle, utsäde, växtnäring och livsmedel i stort. Detta gäller kolonialvaror, kött och mejeriprodukter. Vi är självförsörjande på spannmål, (om det finns utsäde och fröer: morötter och potatis, men då ska vi veta att vi inte äter mycket av de senare produkterna. Vi har lager på ca 10 dagar i landet, på butiksnivå fem dagar i större affärer och 1–2 i de mindre. Transporter går hela tiden till och från idag stora anläggningar som mejerier, slakterier och kvarnar och annan förädlingsverksamhet. Transportkostnaderna ökar i snabb takt och vi är som sagt importberoende på bränsle. Långsiktigt håller inte dagens odlingsmetoder, konstgödsel och storskaliga förädlingsverksamheter då de begränsade finita resurserna såsom fosfor, kalken, och giftanvändning skapar behov av förändring oavsett. Dessutom är det så enkelt att det vi kan producera i en minskad importsituation, av klimatskäl och helt enkelt av brist på livsmedel i världen i framtiden, måste vi också kunna äta, så enkelt är det. Detta rör allas vår framtid, och är långt mer brådskande och komplicerat än nya projekt pengar, stödpaket och regelverk.

Det krävs omedelbara insatser för att rädda stora delar av lantbruket som nu riskerar att gå i konkurs. Det krävs nysatser för att långsiktigt skapa ett utvecklat jordbruk som är hållbart ur alla perspektiv. Till detta fordras en ekonomi som underlättar lantbrukens primärproduktion och som kan utökas med växthusbaserad odling på nytt sätt genom miljöpositiva innovationer. För att lösa såväl de kortsiktiga behoven och skapa möjlighet till en omställning mot hållbart jordbruk krävs en nysatsning för kritisk produktion av växtnäring, utsäde och syntetisk diesel från rå-biogas i en ny typ av anläggningar. För detta krävs lösningar som vilar på en sund och långsiktig ekonomi med uppgift att i första hand tillgodose både lantbrukets, försvarets och andra kritiska verksamheters drivmedelsbehov. På längre sikt måste vi bygga upp en inhemsk livsmedelsproduktion samt se över ekonomin i hela värdekedjan så den blir mindre bidragsberoende än idag.

Vi riskerar nu att en mängd jordbruk slås ut, vem skall då ta över?
Vi riskerar oerhört mycket om det går så långt!

På kort sikt gäller det att undvika konkurser i jordbrukssektorn och på längre sikt utöka och säkra den inhemska

produktionen. För att åstadkomma detta behövs flera insatser såsom kretsloppsbaseade avlopp, inhemsk produktion av utsäden, växtnäring och bränslen på nya sätt. Fungerande kritiska infrastrukturer för vatten och el krävs också.

Vi behöver också omstrukturera såväl produktionsmetoder, logistik och förädling för att minska transport- och förpackningsbehovet. Ytterst handlar det om att vi tillika står inför val hur mycket kött och djur vi kan hålla eller minska till förmån för växtbaserad proteinproduktion och vall till biogas för fordonsbränsle. Det handlar inte om lite mer bidrag eller andra enkla lösningar. Slutligen måste riksdagen fatta snabbt beslut om att i särskild ordning undanta jordbruksenheter från konkurshantering och i stället låta dem ingå i rekonstruktion där kapitaltillskott och förmånliga likvidlån ställs till förfogande från särskild organisation med fondmedel för nysatsning på inhemsk livsmedelsproduktion. Dessa ska inkludera satsningar på utsäden, växtnäring och bränslen, förädlingsverksamheter och en strukturell förändring mot småskalighet och minskade transporter som följer av detta. Priser/kostnader och marginaler i denna värdekedja måste stabiliseras och fördelas rätt.

Vi vill med detta upprop uppmana alla berörda parter: banker, finansieringsinstitut, AP-fonder, livsmedelsproducenter, politiska beslutsfattare och affärskedjor att samarbeta för att lösa dessa för oss alla ytterst centrala frågor.

Sven Erik Johansson, Nibble Lantbruk AB

Gunnilla Masreliez- Steen, Styrelseordf Kontura AB

Sven Lindgren, fd Kommunalråd, Landshövding och ordförande i Hushållningssällskapens förbund, Civilförsvarsförbundet

Erik Dahlquist, Professor, Mälardalens universitet

S.Anders Christensson, Civilingenjör, f d Försvarshögskolan och FMV

Björn Martén, Civilingenjör, medgrundare av Centrum för ekoteknik och Biogasföreningen i Sverige, hållbarhetsexpert

Sven Ostner, Arkitekt

Ture Sjöblom, Apotekare

Alexandra Karlsdotter Stenström, Hållbarhetsinitiativet

Alexander Rudenstam, Hållbarhetsinitiativet

Mats Brunell, Hållbarhetsinitiativet

Kontakt

Kontakt och ytterligare information om Hållbarhetsinitiativet och dess nästa steg med detta Upprop och agendan som följer Se även vår webb, där vi går igenom förutsättningar, gör analyser och synteser samt utvecklat en plan för ett hållbart robust samhälle i ett brett och globalt perspektiv.

Bilagor: Åtgärdsförslag och analys

Vad måste göras?

I debatten finns inte så många konkreta och heltäckande förslag till hur och vad som behöver ske för att långsiktigt säkra livsmedelsproduktionen. Nedanstående är konkreta och fullt genomförbara förslag för att öka livsmedelsproduktionen i Sverige, och samtidigt både minska vår sårbarhet och öka vår hållbarhet i ett kort- och långsiktigt perspektiv. De är även bra lösningar för utvecklingsländer då brist på växtnäring, utsäden och vatten är grunden till avfolkning av landsbygden även där.

Vi ser följande steg:

Steg 1: "Jordbruksakut"

Vi vill undvika en omfattande mängd konkurser i jordbruket, vilket skulle leda till att vi står utan inhemsk livsmedelsproduktion med för få intressenter för att ta över verksamheten både på kort och lång sikt. För att undvika konkurs för våra högst väsentliga jordbruk föreslår vi därför en etablering av en "Jordbruksakut" med en särskild fond som aktivt ger kapitaltillskott och likvidtillskott så att verksamheterna kan fortsätta drivas. Detta kan ske genom villkorade aktieägartillskott och långsiktiga lån.

Samtidigt bör såväl steg 2 som steg 3 initieras parallellt.

Steg 2: Nysatsning på inhemsk produktion.

Det finns redan idag klara brister i leveransförmågan av kritiska resurser till lantbruket, såsom konstgödsel, dieselbränsle och utsäde. Dessa behöver säkras genom inhemsk produktion på nya sätt. Dels för att lösa nuvarande problem, dels för att kunna ta fram långsiktigt hållbara lösningar baserat på närproducerat till närkonsumerat, där minskat behov av transporter är särskilt viktigt. Detta förutsätter utökad tillgång till utsäde, fröer, vatten och växtnäring.

De lösningar vi vill införa bygger på en ny typ av anläggningar som kombinerar växtnäringsproduktion från vall, gödsel, kretsloppsbaseerat avloppsavfall, s k svinn från livsmedelsindustrin och handeln samt traditionella dikes och vattenväxter för humusuppbyggnad i jorden. Dessa råvaror hanteras i småskaliga biogasanläggningar som möjliggör s k komponentbaserad blandning av kretsloppsbaseerat "NPK gödsel", beroende på behov. Biogas kan omvandlas till syntetisk diesel med energiöverskott. Detta överskott kan användas till biogasanläggningen, och uppvärmning av växthusproduktion av frukt och grönt, samt andra nyttor som fodertorkning och lokal elproduktion. Dess anläggningar, gissningsvis 1000-talet i Sverige, ger en stabil ekonomi och ökar också den ekonomiska grundekonomin i landsbygden.

Nya odlingsmetoder som bygger på bevarande av jordens fertilitet över tid baserat på denna växtnäring behöver också utvecklas. Med 1000-talet anläggningar utspridda över landet bör vi kunna bli självförsörjande på drivmedel till jordbruket, försvaret, samt reservkraftsförsörjning och samtidigt öka den inhemska livsmedelsproduktionen avsevärt.

Vi vill också se nyetablering av förädlingsverksamheter såsom mejerier, kvarnar och annan förädlingsverksamhet. Vi bör också undersöka tillvaratagandet av befintliga slakthusresurser för jaktlag för utbyggnad av lokala slakterier. Detta för att minska transportbehoven men också för att få bättre ägarkontroll och styrning.

Förbud måste införas för sådd av energiskog på jordbruksmark då denna inte kan återställas. Vidare ska inte byggnationer ske på jordbruksmark. Vi behöver också titta på nya sätt att uppföra solceller som prövats i Holland och även i försök i Sverige, där de ställs vertikalt med stora mellanrum som tillåter odling. Skuggningseffekten ger nya möjligheter till odling av andra växttyper

men som också ger minskad avfuktning och bättre tålighet i allt varmare klimat som utmanar utsädens tålighet redan idag.

För att öka den ekonomiska stabiliteten i sektorn som helhet måste fördelningen av marginaler i värdekedjan balanseras så att primärproducenter får en bättre marginal än idag.

Kapitalisering görs förslagsvis av AP-fonderna, avsättning från banker och finansinstitut och genom s k Green-bonding från staten.

Effekten är ett mindre sårbart jordbruk där ekonomin stabiliserats och som redan idag har en efterfrågan. Dessutom kan tusentals nya arbetstillfällen skapas runt om i hela landet.

Steg 3: Långsiktigt bygga upp en fungerande livsmedelssektor i ett internationellt perspektiv.

De långsiktiga frågorna måste fokusera på hur vi skapar ett sunt och hållbart jordbruk i balans med naturen och bevarande av den biologiska mångfalden. Detta innefattar nya odlingsmetoder som bevarar jordens fertilitet över tid med alla de utmaningar som nu finns. Om vi kallar det ekologiskt eller organic är mer en lek med ord. Nygamla metoder som permakulturodling och användande av Terrapreta kol kommer också att spela en viktig roll i framtiden i större utsträckning än idag. Ett minskat användande av kemikalier och gifter är naturligtvis helt nödvändig, men vi måste också minska transporter och övergå till lokalproducerat och lokalkonsumerat, på så sätt kan såväl transporter som förpackningsbehov minskas liksom svinn p g a transportskador.

Växtnäringen måste komma från kretslopp av näringsämnen då konstgödseln och då särskilt fosfor är en ändlig resurs. Detta kräver att man etablerar nya småskaliga modulära kretsloppssystem som kan minska färskvattenbehovet och möjliggöra återanvändning av viktiga näringsämnen som fosfor och återanvändas lokalt som värmeenergi. Dessa system måste ersätta dagens avlopp. Här spelar också möjligheten in att inte bara använda fastigheternas takutrymme till solceller för elproduktion utan också för värmeproduktion i samspel med mark- och bergvärme.

Livsmedelsindustrins och handelns svinn måste också det ingå i kretsloppet. Lika viktigt är tillgång på kalk och kol som används för fosforbindning i jorden i samband med sådden. Således kan inte alla resurser gå till cement- och betongindustrin.

Det finansiella ramverket måste ritas om. I dagsläget är ca 65% av EUs budget relaterat till subventioner riktade till jordbrukssektorn. Till detta har det skapats en omfattande byråkrati och kostnad i sig. Ofta förekommer även regelverk som inte är hållbara eller ens relaterade till verkligheten.

Vår analys

Sverige är som vi konstaterat i stort helt importberoende av livsmedel så när som på potatis, socker och spannmål samt morötter. Vi har ca 10 dagars buffert i landet och våra butiker har från 1-2 dagars buffert i mindre butiker och upp till ca fem dagar i större enheter.

Vi har några få stora slakterier, mejerier, kvarnar och förädlingsverksamheter. Detta innebär att vi är beroende av omfattande transporter för vår försörjning i alla led.

Den globala livsmedelssituationen är ansträngd. Stora markområden i USA har blivit icke fertila genom monokultur och omfattande utarmning p g a mono-kulturodling och giftbehandling under lång tid som lett till matjordsskiktets flykt. Vi har nått en maximal användning av jordens resurser och förlitar oss idag på användning av konstgödsel och produktionsmetoder som inte är hållbara över tid. Jordens fertilitet över tid är huvudutmaningen, och måste tas på största allvar.

Genom Ukraina-krisen och Corona-pandemin kommer produktionen av spannmål att kraftigt gå ner. Enbart Ukraina producerade ca 8% av jordens spannmål. Det finns således inga "lager" att importera från i den nära framtiden. Detsamma gäller konstgödsel där brytbara fosfater utgör en ändlig resurs sett i ett hundraårsperspektiv.

För jordbruket i Sverige har ekonomin och marginalerna i verksamheten under lång tid varit mycket låga, man talar om mindre än 5% marginal i primärledet. Följdeflekterna av dåliga skördar och prisökningar medför ökade foderpriser för djurhållande verksamheter. Prisökningar på el och bränsle, utsäden och konstgödsel gör nu att konkurser närmar sig. Prisbilden i livsmedelsledet hålls än så länge nere av import, men transportpris-ökningar gör att situationen är svår också för affärsledet. Ytterst har vi konsumenter också märkt av dessa kostnadsökningar. I framtiden handlar det om att det inte finns varor att köpa då det inte heller finns ett "lager" utomlands, alla lever "ur hand till mun".

Genom ökade energikostnader för gas, olja och kol så har de storskaliga konstgödsselfabrikerna i såväl Tyskland som England lagt ner sin produktion. Priserna på konstgödsel har ökat avsevärt redan. Det råder även ev risk för brist på utsäde till vårbruket.

Dessa såväl lokala som globala utmaningar måste vi hitta en lösning för och den börjar med lokal produktion till lokal konsumtion som strategi och ett hållbart jordbruk över tid, ett jordbruk som har en rimlig ekonomi.